

ALTAALLA

An aerial photograph of a sandy beach. The sand is light-colored and textured. Numerous footprints are visible, scattered across the beach and leading towards the water's edge. The footprints are dark and vary in size and direction, suggesting a large group of people. The overall scene is bright and natural.

NTAMO

JUHANI IHANUKSEN JUHLAKIRJA

ALTA ALLA

© 2014 kirjoittajat

ISBN 978-952-215-521-4

TOIMITUSKUNTA

Juhani Ihanus, Vesa Talvitie

ULKOASU

Make Copies

KANNEN KUVA

Hannimari Heino

VALMISTAJA

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

2014

ntamo

www.ntamo.net

ALTAALLA

NTAMO

JUHANI IHANUKSEN JUHLAKIRJA

Vesa Talvitie Tieteiden välistä tieteidenvälisyyteen

Carla Schubert Tankoja Juhaniille

Esko Klemelä Rakas sanakirja. Opiskelijan ja opettajan paras ystävä

Gillie Bolton Four Poems for Juhani

Harri Virtanen Hulluutta on vain yhteiskunnassa

Ilkka Niiniluoto Taide innostaa museoissakin

Jaana Huldén Kohtaamisen äärellä psykoterapiassa

Hannele Salminen Ymmärryksen tuolla puolen

Elina Waris Kevään ja suojasään runot

Jouni Kiiskinen & Juha Varto Terapian tienristeykset

Paul H. Elovitz Two of the earliest American psychobiographers:
Preserved Smith and L. Pierce Clark

Kirsti Palonen Palestiina – sydämessäni on reikä.
Nakba ja sen seuraamukset Vamik D. Volkanin käsittein

Sergey Kizima & Maryia Kizima Grand strategies of
Belarus and Ukraine

Pepi Reinikainen Mietintäruno

Silja Mäki Kirjoitan itselleni saaren.
Kirjallisuusterapeuttinen kasvuryhmä meren syleilyssä

Leevi Lehto Amerikkalaisen Bordenin tapaus

Tuomo Lahdelma Kirjoituskoe Pécsissä

Terhikki Linnainmaa Juhani Ihanuksen kirjoituksia kirjallisuusterapiasta. Valikoima

Juha Sandberg Lukemisen mieli

Jyrki Pellinen Kouluttamattomat auringot

Marja-Leena Heinonen Vaikenemisen taakasta parantavaan yhteyteen

Maisa Laine Tunturin tyttö

Marja-Liisa Trux Intellektuelli

Risto Niemi-Pynttári Spontaaniuden kyvystä

Pirkko Siltala Kirjallisuus taakkasiirtymän vastaanottajana – kirjallisuus mahdollisuutena

Sami Feiring Lichtenbergistä Leciin – maailmanaforistiikkaa suomeksi

Inkeri Sava & Marjatta Saarnivaara Eroksen kosketus

Susan de Wardt 'Let your voice be heard':
Traditional journal or digital format?

Tomas Čepaitis Dedication

Ulla-Maija Salo Sanat, kirjeet, elämät

Hannimari Heino Altaalla

Vesa Talvitie

Tieteiden välistä tieteidenvälisyyteen

Olin elokuussa 2013 Juhlaviikkojen konsertissa Huvilateltassa. Aiemmin kymmeniä kertoja näkemäni Olli Haavisto oli yksi esiintyjistä. Haavisto on soittanut lukuisissa laulu- ja soitinyhtyeissä The Boyseista J. Karjalaisen ja Topi Sorsakosken taustayhtyeisiin, ja hänet tunnetaan (sylissä ”lappeellaan” soitettavien) steel-kitaroiden taiturina. Haavisto soitti triossa, jonka muina jäseninä olivat Eric Ribb ja Petri Hakala. Edellinen on kansainvälisesti menestynyt, Suomeen muuttanut bluesmuusikko, ja jälkimmäinen suomalaisen pelimannimuusiikin taitavimpana pidetty mandolinisti.

Kuinka tämä liittyy Juhani Ihanukseen, jonka 8. toukokuuta 2014 vietettävän 60-vuotispäivän juhlakirja tämä on?

Haavisto soittaa äärimmäisen taitavasti, ja kun se on paikallaan, myös liikuttavan kauniisti. Kun mietin konsertissa Haaviston lukuisia, eri tyylisuuntia edustavia yhtyeitä, mieleeni muodostui voimakkaana lause *haluan olla Olli Haavisto!*

Olen musikaalisesti kohtalaisen lahjaton, ja tapaankin esittää itseni esimerkkinä siitä, mihin lahjaton ylioppilas (meidän ylioppilaiden vahvuutena on edellytykset omaksua teoreettisia sisältöjä ja harjoitella pitkäjänteisesti) voi ja ei voi musiikin saralla päästä. Musiikillinen vähälahjaisuuteni merkitsee sitä, että minun on täysin toivotonta yrittää olla Olli Haavisto – ainakin Olli Haaviston tapaan. Aloinkin pohtia minulle sopivampia tapoja olla Olli Haavisto päätyen, kuinka ollakaan, kirjoittamiseen, jossa olen osoittanut jonkinasteista kyvykkyyttä.

Huvilateltan trion (*Eric Bibb and the North Country Far*) soittoon oli sulautunut monia musiikkiperinteitä, ja sitä seurannut kvartetti oli kulttuurienvälisyydessään vielä radikaalimpi. Värillisistä muusikoista koostuva *Carolina Chocolate Drops* soitti pohjoisamerikkalaista kansanmusiikkia etelävaltioiden ”punaniskojen” tyylillä. Ylioppilas ymmärtää asetelmaan sisältyvän jännitteen, ja toiseutta pohtinut osaa ajatella molempien yhtyeiden musiikillisia eleitä rauhanrakentamisena. On vaikea vihata ihmisiä, joiden musiikkia rakastaa.

Ja luvattu aasinsilta Juhaniin? Aasinsillaksi ei riitä, että Olli Haavisto on syntynyt samaisena vuonna 1954, pari viikkoa Juhania myöhemmin.

Olen ollut pintapuolisesti selvillä Juhaniin kirjoitusten aihealu-
eista (ja tohtoriopintoihini liittyen myös kirjoittanut hänen kanssaan
muutaman artikkelin psykoanalyysin suhteesta aivotutkimukseen ja
kognitiotieteeseen). Haastattelin Juhania tätä kirjaa varten Helsingin
yliopiston Tuhat-tietokannasta ([https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/
fi/persons/juhani-ihanus\(ac68077d-1997-4201-a0a6-2f044190853d\)/
publications.html](https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/fi/persons/juhani-ihanus(ac68077d-1997-4201-a0a6-2f044190853d)/publications.html)) löytyvän julkaisuluettelon pohjalta, ja vasta silloin
ymmärsin, että Juhani on harjoittanut vuosikymmeniä nykyään niin
suositun tieteidenvälisyyttä. Tätä voi pitää akateemisena kirjoitusver-
siona Olli Haaviston ja muiden Huvilateltassa esiintyneiden muusikoi-
den virtuositeetista.

Juhani kirjoitti ylioppilaaksi 1973 Tossusta (Helsingin toinen lyseo).
Vuonna 1973 hän alkoi Helsingin yliopistossa opiskella muun muassa
kirjallisuustiedettä, psykologiaa, filosofiaa ja tiedotusoppia, ja vuonna
1977 alkoivat psykologian syventävät opinnot. Psykologian maisteri
Juhanista tuli vuonna 1979, ja lisensiaattityö suomalaisen psykoana-
lyysin historiasta valmistui 1982. Jo 1980-luvun tuotteliaisuus on vai-
kuttava: 70 julkaisua.

Jacques Lacanin *Écrits* julkaistiin englanniksi vuonna 1977. Juha-
ni sulatteli teosta Dan Steinbockin kanssa ensimmäisten suomalaisten
joukossa, ja automatka Englantiin ja Skotlantiin kesällä 1982 toi mu-
kanaan hieman lisää pohdittavaa – käteen osui useampikin (tuolloin jo
viisikymmppisen) nousevan tähden Jacques Derridan teos. Vuonna 1982
Psykologia-lehdessä julkaistu ”Freud ja fantasian valtakunnan hedel-
mät” oli Juhaniin ensimmäinen suomenkielinen tieteellinen artikkeli.
Kansainvälinen artikkeli seurasi pari vuotta myöhemmin, kun Helsingin
yliopiston psykologian laitoksella alettiin herätä kansainvälistymiseen
(käytännössä englanniksi julkaisemiseen).

1980-luvulla Juhani kirjoitti psykoanalyysista, jälkistrukturalis-
mista ja psykoterapiasta, mutta ehti kiinnostua myös runo- ja kirjalli-
suusterapiasta, ja oli vuonna 1981 mukana perustamassa Suomen Kir-
jallisuusterapiayhdistystä. Vuosikymmen jälkipuoliskolla Juhani alkoi
kirjoittaa *Uuteen Suomeen* kirja-arvioita. Mukaan mahtui muutama
(Juhaniin omasta mielestä) ei kovinkaan nöyrä ja kuvia kumarteleva
arvio Suomen psyko-alan merkkimiesten teoksista. Arvioiden nimet
ovat paikoin aika hauskoja: ”Ahdistuksen haju” (*Parnasso* 1985), ”Ok-
kulttista oireilua” (*Uusi Suomi* 1986), ”Neurologi Sacks eläytyy kum-
majaisten kurkisteluun” (*Uusi Suomi* 1988).

Kirjoittaminen, ja jo kirjoittamaan ryhtyminen, tapaa olla vaikeaa, mutta en muista Juhaniin koskaan valitelleen mitään tämänsuuntaista. Hän sanoo puoli-ammattimaisen ”senttailun” *Uuteen Suomeen* tehneen kirjoittamista helpommaksi.

Vuosikymmen lopulla Juhani tutustui lähemmin väitöskirjansa aiheeseen Edvard Westermarckiin, ja sai Suomen Akatemialta matka-apurahan Englantiin perehtyäkseen siellä Westermarckiin ja antropologian historiaan liittyviin arkistoihin (Westermarck toimi professorina London School of Economicsissa). Vuonna 1987 ilmestyi *Kauneus ja kuvotus* – tuo kulturellin naislukijakunnan yöpöytäkirjallisuuden kansallinen klassikko.

1990-luku tuotti 116 julkaisua. Juhani jatkoi kirja-arvioiden tekemistä, ja vuosikymmen nolla-vuotena hän oli erityisen tuottelias: 20 julkaisua. Yksi niistä oli yhdessä tässäkin teoksessa mukana olevan Marja-Liisa Karlssonin (nyk. Trux) kanssa kirjoitettu arvio ”Venäläisten kapaloitu persoonallisuus”. Kiinnostus psykohistoriaan ja Venäjään oli alullaan.

Yhteistyökumppaneiksi ja kannustajiksi löytyivät muun muassa psykohistorian pioneerit Lloyd deMause, Jerrold Atlas ja Paul Elovitz, ja psykohistorian kansainväliset konferenssit ja julkaisut alkoivat muodostua tutuiksi. Tuloksena on ollut analyysseja Zhirinovskista, Stalinista, ”venäläisestä persoonallisuudesta” ja ”kapaloidusta lapsuudesta” sekä Medvedevistä ja Putinista.

Juhaniin julkaisuluetteloa läpi käydessämme kohtasin muutamia yllätyksiä. Filosofiassa hänen kiinnostuksensa ovat olleet aivan ilmeisesti mannermaisen filosofian alueella, ja olin hieman hämmästynyt löytäessäni Ludwig Wittgensteinin – tuon analyttisen filosofian kantaisän – elämäkerran (Ray Monk) kirja-arvion. Juhani kertoi lukeensa jossain vaiheessa hyvin tiiviisti Wittgensteinia, koska tämä kiinnosti häntä *aforistikkona*. Juhani on suomentanutkin aforistiikkaa (mm. Lichtenbergiä, Krausia ja Ciorania), julkaissut aforismikokoelman ja sanoo (ainakin minulle yllättävästi) ”aforistinen ja fragmentaarinen ajattelu on mun top priority”. Muistettakoon, että Juhani on lisäksi ollut nuoruudestaan saakka runouden lähilukija ja julkaissut myöhemmin runokokoelmia (mm. Jyrki Pellisen kanssa).

1990-luvulla Juhani oli tekemässä myös lukion psykologian oppikirjasarjaa (pinnallisen perehtymiseni perusteella paras markkinoilla oleva) sekä kiinnostui hypermediasta ja uuden tietotekniikan hyödyntämisestä opetuksessa. Tehtäköön tässä kohden se huomio, että Freudista, Lacanista ja jälkistrukturalismista kiinnostuneet Juhaniin ikätoverit ovat tavanneet jäädä nuoruuden supersankareidensa vangeiksi, ja

kypsän iän seikkailut uusille (tutkimus)alueille ovat useimpien kohdalla harvinaisuuksia.

Tällä vuosituhannella Juhani on ehtinyt kirjoittaa lähes 200 Tuhat-tietokannassa noteerattua kirjoitusta. Julkaisuissa on tuttuja psykoanalyysi-, runo- ja kirjallisuusterapia-, Venäjä- ja psykohistoria-aiheita. *Suomen kansallisbiografiaan* Juhani kirjoitti esittelyt Hjalmar Neiglickista, Niilo Mäestä, Arvo Lehtovaarasta, Kai von Fieandtista (jonka kanssa hän teki myös yhteistyötä) sekä Risto Näätäsestä ja *Suomen tieteen historia* -teokseen psykologiaa koskevan osan. Muistelen lukeeneeni jälkimmäisestä teoksesta arvion, jossa todettiin Juhanin olleen harvojen kirjoittajien joukossa, jotka eivät tuoneet esiin omaa osuuttaan tieteenalansa historiassa.

Bush vanhempi nimesi 1990-luvun aivojen vuosikymmeneksi. Aivotutkimuksen tutkimustulokset ja näkökulmat vyöryivät kuitenkin tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun voimakkaammin vasta seuraavalla vuosikymmenellä. Juhani oli luonnollisesti paikalla ja hereillä pohtimassa aivonäkökulmien merkitystä ilmoittautumatta kuitenkaan sen enempää aivotutkimuksen menetelmien kehityksen nostattaman liikkeen vastustajaksi kuin kannattajaksikaan. Yhteistyömme ja ystävyttemme Juhanin kanssa liittyy tähän 90-lukulaiseen liikkeeseen. Vuosituhat alkoi Juhanin julkaisujen osalta Therapeian 40-vuotishistoriikilla *Vastaanottoja*. Teosta tehtiin pitkään ja hartaasti, ja olettaakseni se on ollut Juhanille suuritoinen julkaisu, jonka valmistamista Martti Siirala ponnekkaasti tuki.

Valmistuin psykologian kandidaatiksi (nyk. maisteri) Helsingin yliopistosta vuonna 1992. Olin toki tunnistanut yliopistomeiningin omakseni, mutta ehkäpä akateemisen sukutaustani ohuuden takia tartuin hitaasti väitöskirjaopintoihin. Juhanin suhteen olin hidas siksi, että ymmärsin pitäväni tätä ykkösketjun yliopistointellektuellia sellaisissa korkeuksissa, että yhteistyö ei välttämättä olisi aivan luontevaa. Joka tapauksessa joskus vuosituhannen lopussa ryhdyin virallisesti jatko-opiskelijaksi Juhanin suostuessa ohjaajaksi.

Tuolloin kognitiotieteessä oli jo paljonkin tarkasteltu tiedostamattomia prosesseja niin empiirisen tutkimuksen kuin tekoälyfilosofiankin aloilla. Jälkikäteen katsottunakin ilmeisen järkevää ajatukseni oli lyödä psykoanalyysin ja kognitiotieteen näkemykset tiedostamattomasta rinnakkain ja katsoa mitä siitä seuraa. En tuolloin aavistanut, että aivot ja aivotutkimus saisivat väitöskirjassani ja yhdessä Juhanin kanssa kirjoittamissani artikkeleissa niin suuren osuuden.

Joka tapauksessa päädyin tutkimuksessani tieteidenvälisille kentille suhteuttamaan psykoanalyysin, aivotutkimuksen, kognitiotieteen ja erilaisten filosofioiden piireissä esitettyjä ajatuksia ja väitteitä toisiinsa. Kun eräs nuori kollegani oli astumassa samoille kentille, hoksasin, että psykoanalyysin tieteellisyyttä tutkiessaan tulee sivutuotteena perehtyneeksi psykologian keskeisiin teoreettisiin kysymyksiin.

Olen muuallakin kuin asianomaisen juhlakirjassa todennut, että opiskeluaikojen ainoat kiinnostavat luentosarjat olivat Juhanin luennot psykologian historiasta ja osa-alueista. Juhanin historiatietämys oli lähinnä häikäisevää (opiskelut aloittaessani hän oli kuitenkin vasta kolmissakymmenissä), mutta omien kiinnostusteni kannalta historialliset kysymykset olivat kuitenkin toisarvoisia – eikä ole parempi lähteä liikkeelle nyttemmin saavutetusta tietämyksestä rämpimättä turhaan vanhentuneiksi todettujen näkemysten loputtomassa hetteikössä?

Väitöskirjan loppuvaiheessa löysin Benjamin Rubinsteinin – aikanaan Oulunkylän tienoilla asuneen kaverin, joka muutti sotien jälkeen Yhdysvaltoihin. Siellä Benistä tuli teoreettisen psykoanalyysin keskeinen hahmo, ja hän ystäväystyi muun muassa Robert R. Holtin ja Adolf Grünbaumin kanssa. Suomessa Rubinstein oli tuntematon suuruus kai siksi, että hän edusti amerikkalaista näkemystä, mikä täkäläisissä psykoanalyttisissa piireissä tiedettiin harhautuneeksi. Tutustuin väitöskirjani loppumetreillä Rubinsteinin teksteihin huomatakseni, että kaikista psykoanalyysista kirjoittaneista tämän vuonna 1989 kuolleen, sittemmin amerikkalaistuneen oulunkyläläisen näkemykset olivat lähimpänä omiani.

Havainto johti itsestään selvästi siihen, että meidän oli Juhanin kanssa kirjoitettava (sittemmin *Psykoteraapia*-lehdessä ilmestynyt) artikkeli Rubinsteinin työstä ja elämänvaiheista. Tutkimuksen myötä päädyimme paitsi sähköpostikirjeenvaihtoihin Benin sukulaisten sekä Robert R. Holtin, Morris N. Eaglen, Veikko Tähkän ja Adolf Grünbaumin kanssa myös Sota-arkistoon tarkastelemaan nuoren sotalääkäri Rubinsteinin kantakorttia.

Yhdet ovat hitaampia kiinnostumaan historiallisista kysymyksistä kuin toiset. Nykyään lueskelen kirjoja siitä, kuinka psykologiasta tuli joskus sata vuotta sitten tai aiemmin psykologia.

Tämän Juhanin juhlakirjan kirjoitukset voisi jaotella faktaan ja fiktiioon, tai tieteen ja taiteen otsikoiden alle – muutamat seuraavien sivujen kirjoitukset ovat ilmeisen ”akateemisia”, ja toiset vielä ilmeisemmin ”taidetta”. Näitä kirjoituksia (aivan kuten Juhanin tuotantoakin)

luonnehtii kuitenkin se, että rajanveto on – ainakin osin – vaikea, ja jopa kyseenalainen. Niin psykoanalyttisista teorioista, psykoanalyttisesta psykoterapiasta kuin kirjallisuudesta ja kirjallisuusterapiasta löydämme ajatuksen, että kuvitelmat, keksityt jutut ja fantasiat ovat toisinaan hyviä reittejä totuuksiin ja todellisuuksiin.

Toisaalta totuusväittämien esittämisen instituution (vertaisarvioidut artikkelit ja muut tieteelliset kirjoitukset) puitteessa julkaistuissa kirjoituksissa on väistämättä esteettinen, yhteiskunnallinen ja historiallinen ulottuvuus. Juhani onkin ollut erityisen kiinnostunut tieteilijöistä, jotka ovat korostaneet kirjoittamisen perinteiden, kirjoittajan tiedostamattoman ja yhteiskunnan rakenteiden heijastumista tieteellisiin teksteihin.

Tätä taustaa vasten tämän kirjan tekstien ryhmittely otsakkeiden alle on sangen epäilyttävä hanke – kuka on oikeutettu määrittämään, mikä teksti on taidetta ja mikä tiedettä, tai tekemään eron estetiikan ja totuudentavoittelun välille?

Tekstit voisi toki järjestää käsiteltävien aiheiden mukaan: kirjallisuus, psykoterapia, runous/proosa... Mutta mihin kategoriaan esimerkiksi tämä juuri lukemasi teksti kuuluisi?

Jääkö tekstien järjestämiselle muita vaihtoehtoja kuin arvonta, aakkosjärjestys kirjoittajan nimen mukaan, tai jako kategorioihin ”lähdeviitteelliset” ja ”lähdeviitteettömät”?

Olemme päätyneet satunnaiseen järjestykseen, jossa tekstit seurustelevat keskenään ilman osastojakoja. Kirjoitukset johtavat lähteille ja altaalle, josta voimme ammentaa.

Carla Schubert
Tankoja Juhanille

Psykohistorioitsijan nuoruudesta

Omenaviini
Vintillä Kalliossa
Maun muistelo
Tuo mieleen tytön suukon
Pakolla tyrkytetyn

Kolmetoista vee

Tähtiin katselin
Kaverin kadottua
Siemailun jälkeen
Kallion kirkon edessä
Pehmeässä hangessa

Hetkiä yksin ja kaksin (I–V)

Nälkäisenä mies
Kaupungilla palloilee
Päämäärätönä
Emäntien tehtävä
Herkkujen leipominen

Hiihtoladulla
Naurusta hohotellen
Maunulan majaan
Vie jano ja lämpimän
Kanelipullan tuoksu

Ystävän kanssa
Naschmarktilla kuljeksin
Halpaa ja hyvää
Kiinalaiset dumplingit
Sähköisessä valossa

Kirjan sivuilla
Yön hetkinä hiljaisna
Katseeni viipyy
Mieleeni pulpahtelee
Lumoava naurusi

Pyörällä jälleen
Myöhään kotiin ajelen
Tummaa suklaata
Povitaskusta haen
Aidon nautinnon hetki

Tieteiden ja taiteiden, faktojen ja fiktioiden välillä liikkuvat kirjoittajat ovat kokoontuneet altaalle reflektoidaan, kuvittelemaan ja ihmettelemään. Moniääniset tekstit seurustelevat keskenään ja juhlistavat määrittämättömien totuuksien ja todellisuuksien äärellä sanojen vuolasta virtaavuutta.

Sanat on lähetetty vastaanottajalle satunnaisessa järjestyksessä. Psykoanalyysista, psykohistoriasta, kirjallisuudesta, runoudesta ja terapiasta syntyy polveilevia vuoropuheluita, jotka avautuvat koskettamaan yllätyksiä, aiemmin hämärään jääneitä ulottuvuuksia.

Tiedon ja ei-tiedon lähteiltä kehkeytyy Juhani Ihanuksen juhla-kirjassa tekemisen ja kokemisen nautintoa.

